

ԲԱՐՁՎԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐԱԿԵԱՏԴԻՏԱԿԱՆ

ԺԱ. ՑԱՐԻ 1897

Տարեկան 10 ֆր. ունի - 4 որ.։
Վեցամսնաշ՝ 6 ֆր. ունի - 2 որ. 50 կ.։
Մ'կ թիւ Կարտէ 1 ֆր. - 50 կուպ.։

Թիւ 12, ԳԵՂԱԶԵՄՐԵՐ

Ա Բ Ս Ա Բ Մ Ե Ե Կ Ա

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

**ՄԱՎԱՆԻ ԿՈՐԵՆԱՑՑԱԿ ՆԱՐՑՑՈՅԵ ԱՂԲԻՒՐ-
ՆԵՐԻ ՄԸՆԻՆ**

($\mathfrak{C} = \mathbb{F} = \mathbb{K} = \mathbb{L} = \mathbb{M}$)

աց ի գորանից՝ դիտելու
է, որ Խորենացու վերջըն
թեր Նախադասութիւնը
“զբանաւորսն ամենայ-
սառնաւոր Խորոշու իւ-

նաւորների մասին ողբեք չէ լիշտ
փուլ սոցա մէջ՝ Աւեր Հապեւանց
նկատեցնէք, այժմ էլ կրկնում ենք, թէ Հա-
պատմագրի այդ վեց խոր սեղմ ամփոփա-
պէտք է համարել Ադամիանգեղի Այս հաս-
ցիւ ծ գլխի ոռոն ևս երբու ողջ Հաստուածին
ինչպէս ուղղակի ակնարկում է եւ ինքը Խորե-
նացին նցն նախադասութեան վերջը — «որպէս
համառօտ ուսուցանե քեզ Ադամիանգ եղաւ»

Միւս գեպը, ուր Խորենացին (թ. 86)
Նշյալէս վլյառթեան է կոչում Ադամիանդ եղին,
իմ կարծեզով, թերիմանցովեան արդինք
պէտք է համարի:

“ԶՈՐ” (ՉԱՌԱՆԵՒ) Համարձակիմք ասել ա-
ռաք առանձին եղեալ՝ քարոզաց ի բարենց սկսեալ
առ դրաբի Աւանոց և Կո-Բին, Գնիւ և առնան
Մարտին, պայէս ուսուցանէ քեզ Ագաթիան-
գեղաս։

Յիբաւի, Հայոց գարձի պատմիքը իւր
ձեւ գլխում յիշում է նյոյ սահմանները՝ միայն
թէ վերաբերաթեամբ ոչ Ս. Նուռնէի, այլ Հայոց
առաքեալ՝ Լուսաւորին. «Տարածանէր (Ա.
Գրիգոր) զվշակութեանն քարոզութիւն... ի
Սասաւազւց քարապէն մնչեւ առ աշխարհաւն
Խաղողաց, մինչեւ առ Կողջէտ, մնչեւ ի սպառ
չ սհման Մ-ութեաց, մինչեւ է դրանու Աւանց,
մինչեւ ի սահման Կոտոշ, ի Փայտակարան քա-
զաք արքայութեան Հայոց...» — այսինքն՝
գրեթէ բառացի ինչ որ Խորենացին Ս. Նուռնէին
է յատկանցում:

Արդ, ի՞նչպէս կարող էր Ագաթանգեղ, (եթէ ենթագրենք մի վայրկեան, թէ նունէի մասին էլ և նա գրել իւր պատմութեան մէջ) քարոզութեան նյոն սահմանները միանուազ վերագրել եւ լուսաւորչն, եւ նունէին. չէ՞ որ յատկապէս Հայոց առաքեալի մասին միայն կարող էր նա ասել — “մինչեւ ի սահմանն Պատմաց, — որոյինքն իւր ասենով, կից էին Հայոստանին եւ այդ կողմից

“Ի Մասքթաց կողմանէ, գյուղթին ուներ Հայոց ըգրորդ բգեշնութիւնը, (գլ. ՁՒՁ) Կոյն իսկ ուսանչիրին ընծայուած վրաց պատմութիւնը (Էջ 66), որի ցուցումները գեթ աւելի համաձայն պետք է լինի զարց ազգայն աւանդութիւններն, — ոչ ունի “մինչև” ի սահման Մասքթաց, եւ ոչ էլ պաշտամ ընդարձակ սահմաններ է յասկացնում Վրաց Առաքելուհուն:

Խորիրը՝ իմ կարծիքով, բացարձում է աւելի պարզ կերպով: Խորենացն, որ անշուշո օգտուել է Մ. ու Փ. Սովորատից, կարդալով վերջնին յաւելութեալ (Էջ 67) — “ըստ առաքերաց հայոց վրացութեան, որում առուներ է նույնի, յընկերաց պրայց Հռիփիմանայ, որ ի Հայոց կատարեցաւ: Թողոված ասել որ յազագս նորս (sic!) է պատմութիւնն եւ հաւատալն Հայոց մեծամեծ սրանչելեք ի ճեռն գրիգորի Պարթեւի Խոստափանոսի, որ սասց ցոյշանէ նորին գիրքը, — “Նորս” գերանունը նույն է վերացրել՝ փոխանակ Հռիփիմանէին վերագրելու, զիսամանի կամ սիսամանի: Հետեւաբար եւ Գրիգորի գլբառմ (նորին գիրք, — այժմն Աբանաթեալի մէջ) պէտք է որ՝ Խորենացու նենագութեամբ վկայութիւն եղած լինէր նույնի:

Սակայն Փ. Սովորատի համառօս յիշատակութիւնը Ս. Հռիփիմանէի մասին մինեսամանն հշտվում է, նա աինարիցում է Ագաթանգեղի պատմածը նոյն Ս. Կուսի եւ Նորա ընկերների մասին, որ այժմ էլ անփոփոխ, նշյութեամբ գտնում ենք Հայոց դարձի Պատմութեան մէջ. Խոկ Խորենացու իրա թէ Աբանաթեալ եղլոց քաղաք մանրամասնութիւններս Կոյն նէր մասին մնում են չստուգաւած եւ իսկա կասկածի առաջ:

Անցելով Խորենացու և Սովորատի նմանութիւններին վրաց գարձի պատմութեան մէջ, դիմուելու է, որ այդ նմանութիւնները չէ ուրանում եւ ինքը Հ. Մեսրոպ, միայն թէ Կոյն այնպիսի բացարձութեամբ է տալիս, որոնք շատ հեռու են ոչ միայն համացեցոցին, այլ եւ փոքր ի շատէ հաւանական լինելոց:

“Խորենացն եւ Մ. Սովորատը (Վրաց դարձի մասին) ոչ միայն առանձին բառերով, առում է Հ. Մեսրոպ, այլ եւ ամբողջ նախադասութիւններով՝ կարծեալ միմանցից արտագործիւնն են: Զը նայած այս հանգամանմանը, անհար է ընդունելու որ հեղինակներից մէկը մրանի գտնէ. մակ ուղղ ենթագրութիւնն է՝ երկուալ ունեցել են արցիր՝ Սովորատին Ռուփինուն է, Խորենացուն՝ Ագաթանգեղովը: Խուփինուը գրել է՝

Խելով Վրացի Բակուր իշխանից, խկ որտեղց ե ասել Նստաթանգեղով՝ դժուար է ասել, քանի որ Նստաթանգեղովը յունեի մասն գրած լինել միանի Խորենացուց գիտելու: Ասել եւ կրկուել եկ: Խորենացն Սովորատից չէր բաւականալ լիկ նախադասութիւններ փոխ առնելով: Բոյրովին այլ է Փ. Սովորատի հարցը, պատեղ միանգաման հաստատվում է աւելի խօսան փաստերով, որ Սովորատի համառօսոցը Խորենացու 86^{ու} զիմի մեծագոյն մասը յետ ու առաջ զնելով՝ տեղապորել է իր համառօսութեան մէջ: (Յուղը էջ 4.)

“Ասին եթէ՝ ամբողջ նախադասութիւններով, բառացից նմանութիւնն ունին Մ. Խորենացն եւ Մ. Սովորատ եւ՝ “կարծես միմեանցից արտագրութիւնն են, ու էլ նիշն՝ անհնար է ընդունել, որ հեղինակներից մէկը միասին գիտել եւ ինչի մէջ է կայանում այդ անհնարաւորութիւնը, որ չէ համում բացարձուել մզզ և, Մեսրոպ:

Երկրորդ՝ ընդունելով մի բոպէ Հ. Մեսրոպի “Գայ ուղղ ենթագրութիւնը” (թէէ) երբ կուսը (Խորենացն եւ Մ. Սովորատի) ունեցել են աղքիրը, Սովորատինը Ռուփինուն է (այդ հմարի է), Խորենացունը՝ Ագաթանգեղովը (այդ գետ Հարց է): Բայց ուարբեր աղքիրներ են՝ թագերելզ մինիրը մնան չլ լուծուիլ: Ինչպէս հապա կը բացարձուէ Հ. Մեսրոպ իր գիտած պարմանալի նմանութիւնները ուարբեր աղքիրներից օգտուող եւ միմանց չը ճանաչող հեղինակների մէջ: Ի՞նչ տեղից առաջացան այդ նմանութիւնները եւ ինչպէս կարելի՞ բան է, որ Ագաթանգեղի իր (երեւակայեալ) “յօյն կամ վրացի աղքիրը” (էջ ՀԱ), որի ոչ բոլոնդակութիւնները եւ հը ծաւալն է մեջ յայսին, հայերէն թարգմանելով՝ միեւ նոյն բառերը, դարձուածները եւ ամբողջ նախադասութիւնները գործած լինէր, ինչ որ Խորեն անեանօթ Փիլոն ծիրակացին Սովորատը բառացի ճշտութեամբ փիխադրելիս Եւս աւելի անհաւանական է, որ Նստաթանգեղով այդ երեւակայեալ աղքիրից օգտուող Խորենացու գրուածքում Վրաց դարձը այսպէս ասած, երկրորդ ձեռք անցնելով նոյն նմանութիւնը պահպանած լինէր Մ. Սովորատի հետ, ինպէս շեշտառմ է Հ. Մեսրոպ: Երրորդ՝ ինչ վերաբերութիւններում է նստաթանգեղովը կարծեալ միանցից գտնութիւնն է Ս. Մեսրոպի Սովորատի հայոց արտագրութիւնը (էջ ՀԱ), որ գոյք շատ չեն եւ ոչ էլ “միմանցից արտագրութիւնն են, ներկայացնում ամբողջ նախադասութիւններով”:

Բայց առաջ է չ. ցեղարգ: Դայց՝ որ առելի խորեզմ է, խորեաց ՝ բառացինականին ները. Ե. Անդրասի հետ այս շաբաթ էն, որ շաբաթ Փ. Մէկրատ նման է Ենեմի, որի եւ բըր համապատասխան է. առօր ենց նմապատասխան խորեաց հետ խորաց նմապատասխան վերաբերութիւններ են. Անդրասի պատճեն առաջ առաջ վերաբերութիւններ են Փ. Անդրասի, որի խիստիկ եւ պատճեն է Հոյ պատճենիքը՝ առաջ այց գարձնելու գիր ուղարկութիւնը պատճեն Անդրասի: Մէկ առաջ քառական հաստ-

անը նշանափառ՝ առաջ սերեկն՝ “Հայոց պատմութեան” 86^{րդ} լուսութ զագրծմանը սովոր Ա. ռ. Փ. Սաքուանի հետ, ասուղութ համապետութ Բայց առ այս վեցը, գոյն առաջ բառեր ու զարդարածենք Տայ պատմացիք եւ իր ողբերք համապատասխան հաստատենք, զայտու պայմ Ա. ռ. Փ. Սաքուանի յառաջ մասեր եւ բայց ինչպէս [ ] Փ. Սաքուանի ակիմիական յանաւութեան ու ներմուծանմերը:

የበታ. የ. 86.

Եւ եղիս ըդ ու-
ստի ընդ պահես ի-
ւագուն Աթուլաց յօրու-
մանը բարձրաց է գուշակ
վարչութեան ու-
ժամ, ու առ ան-
ձնից, ըստ ուշի թէ
ինչ առ բարձրաց է գուշակ
վարչութեան ու-
ժամ, ու գործեալ թէ զար-
ի քիչը մի առ ցանց է
Այս յօրին ի բարձրա-
ց պահես Աթուլաց, որ
եղիս նաև առ ինչ մը-
անձնից առ ըստ ուշի
գուշակ զար կարծեալ է

◆ **Warnings (L2 (61–87))**

8. UNIVERSALIS (LUG 81-87):

յատկապես պատեղ սպի նմանութիւնը կարող է եւ պատահական լինել: Այդ խորթացուն յատռի մէջ է, որ նիստավոր է եւ ուրիշ գլուխների քերջամ: Հմաս նոյն Բա պահ 89, 20, 85, 88 պատկերուու:

Յրդասայ, եթէ կա-
մացաւ անձապարհու-
թիւ, յորս Համակ և նա-
հարուածք ի Տեսանէ,
զոր համարեցաւ թէ եւ
առա այսականի թէ դի-
պուրց է և եւ իրիւ-
թիւ մեծ պայտարես,
ինդրեաց ազգիւք
ըստասորիւ որդյուն եւ
քանակաւ խաղաղու-
թեամբ, որուի վե-
ռապահանչու թէ ին-
տանասայ, որում Հան-
դիբալ, ինտարեաց
այսականիւն

Բայց ի թիրաց նոցա
յաբերն անհամարց
քաղաքացին, և եթե վա-
տրութիւն գումառած է կա-
զմուն ենթակա պատ-
րակութիւն ունենալու
ժամանակ, ըստ արդյու-
նական քաղաքացին, և եթե
քաղաքացին անհամա-
րց պարագաներ ու բաց յօ-
րդութիւն ունենալու ժամա-
նական թիւ անհամա-
րց պարագաներ Աստված-
քանց պարագաներ պահ-
ան թիւն են առ առ առ
առ թիւն են. և այս բա-
յաց են անդամաց ըստ
կազմութիւններ, և կազմ
ուր անամենց հաւաքա-
ռական թիւն են առ առ

Իսկ երանելին չո
Արաց յանապակի եղանակն
առարցացեալ յաշխարհէ
խաչ եղեալ ի կրթութիւն
արեամբ պատկեալ ։ Զոր
եւ կասրից մինչեւ ի սահ

պատշեր, և ենթ նույն միջի եղան խառնքից՝
պատշաճ ընալ է լուս առ առ առ առ առ առ ին լուս-
առառ կուտա, որ վաս ու դու շաբաթակ է ։ Ե
և անձ գովազարդ տառակ է առանց առանց
ին ընթաց ընթացակ է ի առ ին իր ուրա-
նութեան առ օքան ընթառակ է և ենթ ու-
ստացած կուն իր իւս նախառակ է ։ Ե
պատշեր ինն է ապանձանին ։ Ե ապ-
անձ չին կորցա ի սուն իր ի քածակ-
նա համ, թէ ին է Աստան առ պաշ-
տու շաբաթակ ։ Կա նա կանա ի քառ
առառաքան նա զբանա Աստան առ
դիրի այսքանի առ առ ամենա բազա-
նակ ։ Բարս առ առ կառ կառ կառ ի մաս-
ին առ առ

Արդարեւ, համեմատելով՝ Վրաց գարձը, ըստ Մ. ու Փ. Սոկրատի եւ Խորենացու, մասնաւմ ենք, որ ոռովայշ երիտունը կարելի է սաել, մէկը միւսից ճիշճ որդիբար-ին են ներկայացնում բազմաթիւ նման դարձուածներով, ամերով Նախադասութիւններով, անդամէւ ընդարձակ համուածներով, Բոյր նման խօսք երի թիւը 147ի է համում. այդ թուից միայն եօթ դէպուումն մանութիւն ունի Խորենացու 86^{րդ} գլուխը Մ. ու Փ. Սոկրատի համապատասխան համուածների հետ, իսկ մացեալ 140 դէպուում (շշագրով շարուած խօսքերը) ամենեւին նման չէ նոցա: Դրանից զատ, Փ. Սոկրատի մոցնելով հանդերձ, ըստ իւր սովորութեան, բազմաթիւ (քան եւ երեք) անշատ բնագրի ընդհանուր իմաստին եւ բովանդակութեանը չը հակառակող, յաւելուածներ եւ ներմուծումները իւր համուութեանը մէջ (դրաց թվում եւ Նունէ անոնը եւ սորա՞ Ագաթանգեղի պատմած Հափիսիմին ընկեր ընկելը), — աւանդում է նոյն պատմութիւնը բույն իտերած հասային Մեծ Սույսունի: Ակներեւ է արեմ, որ Մ. եւ Փ. Սոկրատի նմանութիւնները իրարու հետ սերա կազ ունին՝ մէկը միւսից առաջանալով, բարութիւն ունի:

Իսկ հայ պատմագրի նմանութիւնները՝ ընդ ամենը թօսով ատանու հինգ, իսկապէս շատ շափաւոր են, զգուշութեամբ քաղուած եւ միայն մի քանի թօնորոց բառերում եւ կարձ դարձուածներում նկատելի: Այդ թուից եօթը, ինչպէս տեսանք, ընդհանուր են Մ. ու Փ. Սոկրատին, եւ մացեալ ութ գտնումն ենք միայն Փոքր Սոկրատի սեպհական յանելուածներու: Առօդ Խորենացու կախումը Փ. Սոկրատից միանգամայն պարզ է Բաց ի գործակից կարեւոր է դիտել, որ Խորենացու 86^{րդ} գլուխը՝ յիշեալ նմանութիւններով հանդերձ, Վրաց գարձի իրողութիւնների մեծագուն մասը բույրուն ուղիւրէ և աւանդում ոչ միայն Մեծ, այլ եւ մասնաւ անդ Փոքր Սոկրատից, եւ այն ըստ երեւութիւն ոչ առանց նպատակաւոր կողմակալութեան:

Ա. — Վրաց առանորդ Միջրաննախ քան իւր հաւատալը, իմացաւ Հայոց բոյրի մասին եւ սոսուեց այդ լուրը Ա. Կունէից — մի հանգ ամանք, որ ամենեւին չեն յիշում Մ. ու Փ. Սոկրատի:

Բ. — Խորենացին առաջ է բերում Մ. ու Փ. Սոկրատին նոյնական բնաւ անձանոթ՝ Վրաց

թագաւորի անձնը (Միհրան), մայրաբարպը (Մշելեն) եւ Արամաշիք ամպրոպային պատկերը: Գ. — Խորենացին լրում է Մ. ու Փ. Սոկրատի աւանդած աղօթատան կամ էլլիցու շենութեան մասին, որ ձեռնարկեց Վրաց թագաւորը:

Դ. — Եկեղեցու շինութեան համար երկնը ըց հրաշքով իսկամ նվազական (քարեայ կամ փայտեայ) սիւնը (ինչպէս ունին համաձայն Մ. ու Փ. Սոկրատի) հայ պատմագրի 86^{րդ} գլուխը լոյն սիւն ամոց, է դարձել, որից լցաւ լեւան բուրմամբ անչաշուտութեամբ եւայլն: առանց անիարկելու եկեղեցու մասին:

Ե. — Խորենացին՝ ընդարձակելով Փ. Սոկրատի կարձներածութութիւն նշանի մասին, աւելացնում է եւ է հանդերձ երկուասան առեւդու: որ չունի ոչ միայն Մեծ Սոկրատը, այլ ոչ եւ Փոքրը:

Չ. — Խորենացին դնում է մանրամասն Ա. Կունէի ուղղութեան սահմանները: որ նշնվագին չունին Մ. ու Փ. Սոկրատ:

Լ. — Արելապէս, Խորենացին Ա. Կունէին դիմել է տախու Լ-սուսուբը՝ Հայոց հայրապետի անմիջական անօրինութիւնը ինդրելով աւետարանի քարոզութիւնը ընդունած Վրաց մասին. մինչդեռ ոչ միայն ըստ Մ. ու Փ. Սոկրատի, այլ եւ ըստ Իուփինոսի, Սոզոմենի, Թէսոդորիսի եւ արիշների — Մեծ կոստոդիւնուն է դիմում Կունէն նոյն նպատակով:

Արդ թէ Խորենացին, ինչպէս կրնում է միշտ Հ. Մեծորոց, յիրաւի մեծ, անգամ եւ կանոնական նշանակութիւն ստացած Շեղնաւութիւնը էր Սոկրատի եկեղեղ՝ պատմութիւնը համառաջողի համար, ինչն հապա սա չէ հետեւում Հայ պատմագրին յատկապէս յիշեալ հիմական եւ ծանրակշեռ կէտերում, որոնց թվում եւ Ա. Կունէի լուսաւորչին գիմելն է: Եւ միշտ այսպէս պէտք է վարուել Սոկրատի գիւրը բուռ ուղիւրի ուղուանիւնն համապատասխան չի ունի եւ իւր համառաջութիւնը այդ պատմութեան բացարձակ հեղինակութեան Խորենացուն, յարմարցնող մատենագիրը, ինչպէս հաւատացնել է ուղարկ մեզ Հ. Մեծորոց: (Յուսուլ. Էջ Հե:)

Տ. Արքունիեր արթիւ օրինակներ, կարող էր որդես Փ. Սոկրատ գրել Հայք ափաջն պանչու իստական Խորենացի (էջ 581, 582, 583, 602) Բարուառներ (էջ 583, 607) պաւառուած — եւ է հարդ է կազմակազուք — Բառարանու պայտք հանդերձ) — Պարսկէ թագաւորներ անօրիները, իթէ առ, Հ. Մեծորոց ասելով, ընկալ գիտեր Խորենացուն: որ արդարեւ շատ յամախ յիշում է Յա- իւրիների եւ Ա. Կունէին եւ Խորաց քազարկան յարաբ-

Հ. Մէջ միայն ց հաւատար իւր այլ համառաջ անբանեալը:

Սիւ կողմից՝ ենթագրել վերսիշեալ տարածայնութիւնների հիմար, թէ Նորեննացին օգտուել է Արց գարձի Համար այլ մեզ ան- ճանօթ կամ մեզ չը հասած լուսադոյն գրաւոր աղբիւռներից, — Կարծիքով անտեղի է, եւ ա- հա մնջւն: Այդ եօթը տարածայն կէտերից՝ ա- ռ ա լինը եւ վերջնը գրտած են ախներեւ նպատակաւոր կողմանակութեամբ յօդուու հայ եկեղեցու նախաւորութեան եւ գերիշխանու- թեան: Երկրորդը եւ հինգերութեան նշան են յետ ամանափի աւանդութեան, որ դժու է, գա- րու վերջում՝ տա երեւութին, անծանօթ է Փ. Սոլիկամի: Երրորդն ու չորրորդը (եկեղեցու շնութիւնը) նշանիւն նպատակաւոր փոփոխու- թիւն են ի հարիւ, ոչ ի նպաստ Արայ: Վերջա- պէս, վեցերորդը (Կոմենչի քարոզութեան մա- սին), նշանիւն ասացիմք, թերիմացութեան ար- դիւնք պէտք է համարի:

Ուստի մեր այս ասածներից կարող ենք չետեւցնել. ոչ թէ Յօրիառա է Համառօտողը, այլ Խորենացին է, որ սորա՞ Պարց գարձի, մեծաց մասը կրնատելով եւ յետ տառաջ գնելով՝ տեղաւորել է իւր 86^{րդ} դիմում:

ութերորդ դարը), — մանաւանդ իւր Նախնական հայ պատմութեան փայտուն Ակարագրութեաներով, ինչպէս յիրափ եղաւ նա ութերորդ դարից յետուց: Երեւի թէ Հ. Մեսրոպ կարծում է շատ զօրեղ ապացոյց առաջ մերած լի-

3. Գանձք, վերջապէս, Սոկրատի հրատարակէի վերջին՝ «Եղափակութեան»։ — «Մովկէս Խորենացին շատ յայտնի եւ համարեա կանոնական նշանակութիւն ստացած չեղինակի էր այն ամանակի, երբ զիմաստում էր Մեծ Օլիմպոսը, եւ համառօտք խնարհէլով առա մեծ չեղինակութեան առաջ, նոյն իսկ իւր բնագիրը՝ ըստ այսմ է փոխում, շարունակ օդատուելով Խորենացուց։

Այս Հ. Մեսրոպի, ըստ երեւալիթին, ամենազգաւոր փաստն է յօդուա Հայ պատմագրի անկախութեան եւ ընդգէմնորա քննադաշտների. բայց վերա առաջ բերած մեր բազմին ստուգութիւններից յետոյ կարծումներ, էլ Հայք չկայ երկար առնել այս եղանակութեան վերայ, որ ոչ այլ ինչ է, իթէ ոչ լոյն ենթադրութիւն հարուստապացման, եթէ կամք՝ գեղեցիկ խօսքեր, առանց որևէ եւ Հաստատուն անգամ եւ հաւանական հիմունքի (ՏԸՀ), ասաւ է նա, եօմնենըրդ դարա վերականցուացու Հայոց Պատմութեանը հարագէտների շրջանուան հարածանօթ (Շ) եւ Եղիշնակառու դիրք էր, «Յատաւ. Էլ Ղ. զ-ՂԱ»:

Յայսնի է ասպիսն, ո՞ւ մել հասած հաստատուն ստեղծեութիւնների հիմամբ պատմաբան Յովհաննէս Կաթուղիկոսը (897—919թ.) առաջինն է, որ յիշում է Մ. Խորենացուն իրեւն Եղիշնակի Հայոց Պատմութեան եւ օգագում այս գրքից իմուի, որպէս եւ Նորան յա-

Արդարեւ, որ եւ է մասենագրի համբա-
ծանօթ, մանաւանդ թէ հանուան ն, ուստիս նիւան
ջորդող բոլը հայ պատմովներն ու ժամանա-
կադիրները:

1. Q. Фармакологија органа на в. О. Синдром лекови Шенк
имаат терапевтичка и хемотерапевтичка ефекти, кои ја помагаат физиолошката
функција на организмот. В. Синдром е описан од У. Ронефелд и
Дж. Џордан. Синдромот има неколку видови: синдром на Гасленберг (п. 34),
кој имаат фармакологички (п. 67), ако се користат терапевтичките
средства и симптоми, кои имаат терапевтичка ефекти.

19. Φωριψήσοντα πράξει της Β. Οδύσσεας μέλισσα Μελίσσης απαρρέψει από την απρόθετη διάταξη της, και μεμνηθεί φίλωντα σφίντερών της επειδή η μελισσοφορία θεωρείται ένας από τους πιο γενικούς λόγους για την αποτροπή της γυναικείας απότομης ζωής.

Բոլոր մեր ասածներից՝ կարծում ենք, կարելի է հատեւեալ եղանակացութիւններն անել.

— Խորենացին ճանաչել է Սովորատի եկեղեցական Պատութեան և ինքը երրորդ գարու հայերէն թարգմանութեան համառօտութիւնը կամ՝ որ նշնն է, Փ. Սովորով, եւ օգտուել է նորամիջ:

թ. Խորենացին ճանաչել է Ա. Ս. Եղիշեստրոսի Ալպիի Նշնպէս և ինքը երրորդ գարու վերջում՝ կատարուած Ընդունչութեան հայերէն թարգմանութիւնները, եւ օգտուել է նոշանից:

Գ. ԽԱՂԱՄԹՄԱԾ

ՅՈՒՅՈՒՆ ՀԱՅԵՐԵԼՆ ՀԵՇԵԳՐԻՑՑ ՍՈՒՆՈՒՅՆՆ ՎՈՐԺՈՐՈՒԻՆ Ի ԿՈՒՐԻՆ

(ՀԵՇԵԳՐԻՑՑ ԱՆԴԻՆ ՊՐԵՒ)

36.

ՏԱՂԱԶՅԱՓՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԵԿԱՑ

1830 (>):

ԹՈՒՂԹ 116. Է՛լ ։ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 36 սմ.
երկ. 22.5 սմ. լայն. 1.7 սմ. նստ.։ ։ ՆԻՒԹԻ կապոյն թանձ թուղթ.։ ։ ԱՎԱԾՄ լոնի.։ ։ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ԱԿԱԿԻՒԹ.։ ։ Իւրաքանչփառ 29X9.5 սմ. մեջն լուսանցք լունի.։ ։ ՏՊՀ. 32.։ ։ ԳԻՐ Նոտր.։ ։ ԱՎԱՐ և նունի.։ ։ ՀԱՆԱՍՎԱՆՄ մարդու եւ նոր, տառասախ լոնի.։ ։ ԴԱՏԱՐ թուղթ մոն ամէն 13 էլ.։ ։ ԳԻՐ Նուրուն Ղազար պատուի Վաշանսն Կարսնեցի.։ ։ ԺԱՄԱՆԱԿ 1830 (): ։ Եղանակարան են լոնի:

ՕՐԻՆԱԿ ՔԲ.։

Տաղազարական թիւ ։ Նորեկոյ ոշթից ուրբ գործ Գրիգոր Խորենացի.

Ճեշշակակրն մեծի վարդապէտին
Ի խորց օրից խօսք ընդ ասուուեց

Բառ.։

Հայն արկներն համաշանաց
Թափանձնանց հեծեծանաց
Վերընեայել քեզ ի բարձունս
Ո՞վ գու դիտոց որտի դաշնեաց
Եղեալ ի հոր թափանձնաց
Իմւամ անձնն առշունաց — եւ այն։

37.

ԼՈՒԺՄՈՒՆՔ ԲԵԿՆԻՑ ՊՐՈԿԴԻ ԲԺ. — 1651.

ԹՈՒՂԹ 218. Է՛լ 431. ։ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 16 սմ.
երկ. 11 սմ. լայն. 2.5 սմ. նստ.։ ։ ՆԻՒԹԻ թուղթ.։ ։ ԱՎԱԾՄ մազաղաթապատ փայտեայ.։ ։ ԳՐՈՒԹԻՒՆ մարդու.։ ։ ԳԻՐ Նոտր.։ ։ ԱՎԱՐ ՊԱՏԿԱՆ կարմիր-վարպան.։ ։ ՏՊՀ. 19.։ ։ ԶԱՐ, ՊԱՏԿԱՆ լոնի.։ ։ ԴԱՏԱՐ թուղթ 5 էլ.։ ։ ԳԻՐ Սիմէօն Գառնոյ եպիսկոպոս:

Կախարանէն մաս մը.։ ։ ի թարգմանացն մերց առաջնոց ի մասիս տասեմ եւ ի գալթէ եւ յընի բրացն նոցին ողբ աթէնական ուսամշնն էին կրութեալ ու ունիմի զպորոշ թարգմանեալ կամ մելիսն գոյցէ թէ թարգմանեալ իցեն, այլ յահարանէն թիւն ագրի եւ յանուումնեալ պատեալ եւ .։ յորյ օգտութիւնն հայեցեալ հարկցայ առնել անկանութեան հոգւոյն ոյց եւ օժանդակութեան աղօթից ձերոց, բայց յառաջապայ ունի բնարանն ընթ իւր առժմնան ի յամեթանէն եփականութեանն էւ մասնակութեանն է.։ Եյլլիկ թարգմանեալ ըստ բնարանն այլ մասունք գոյցէ թարգմանութիւնն ունի խանգարանն մասնածուածու.։ զի ի քաց լըուցէ ի թարգմանեալ հայ բարերէ ի պիմէնէ քահանայի յաշշատափից յումենն, եւ յահացից ոյց ունիմի զդիրքու զայս.։ զր ոչ է անհնար գտանել ձեզ հանգեր իւրու իւրու իւր մենականելութիւնն էնդ ի յետին ժամանակ է թարգմանելութիւնն էնդ, եւ ըստ նիւթականի շնուռածից նոր ։ Նաև յոյնիվ բարձուցուցն օրինակիով վասն անծախօթ անուանն, յորյ սպիտեալ եղեւ ի ամ բար կարլ մերում բացայացուել ենդրուութիւնն:

Անձ միջն մեկ յիշատափառն ամէնէն վերը.։ ։ Եղեւ լուծմական բանից պրոլից պղատանական իմաստափիք, ի հազար երրորդի եւ ի հարիւր երրորդի թարգանական հայց, ի ուսուա Ախմէնէն գտանույ եղափոսուն որ ապահն զանդիփուզ, ի ներել ինձ ի ձեռնախութիւնն բանից պայտիկ, զի գոյցէ որ հանդիսաց, որում ասառաւած եւս պարզագոյն ունութիւն շնորհիցէ, բայց առ այն նորն ունիցի շնորհաց պարգևուողն ասուածից, որում անբար փառք ըստ անբաւութեան իւրում Ամէնն:

38.

Ո Ս Կ Ե Փ Ո Բ Ի Կ

Բ-Ծ-Ի. — 1608.

ԹՈՒՂԹ 207. Է՛լ չէ Նշանակուած.։ ։ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 14 սմ. երկ. 10.5 սմ. լայն. 4 սմ. նստ.։ ։ ՆԻՒԹԻ թուղթ.։ ։ ԱՎԱԾՄ կածապա փայտ.։ ։ ԳԻՐ Նուրուն շատ ոռոց, բայց ոչ զեղեցիկ.։ ։ ԳԻՐ հաստ նորապան.։ ։ ՏՊՀ. 16.։ ։ ՎՈՒՆԿԴԻՐ ԼՈՒՍՆՎԱԱՎԱԱՎՈՒ 15.։ առած.։ ։ ԴԱՏԱՐ թուղթ մէկ էլ.։ ։ ԳԻՐ Սիրափին.։ ՍԿԻՖԸՆ և ՎՆԵՐՆ կամ եղեւկու թուղթ մազաղաթ, ինն բուրգի մատոր.։ ։ ՏՊՀ. Ուտուս:

Կը պարզուաեկէ.

1. Շարական խաչի Ա. յաւար ուրախացան երկինք եւ երկիր մեծաւ. այսոր բարդաւաճեալ պայտառաւան եւն Արտ վերը վերը ։ ։ բարեինաւութեաւք ամենայալթ եւ աստուածքնակալ սուրբ նշանն քի քրիստոս աստուած մեր սղորմետ ստացողի բրոցն:

2. Գրի ուրբաթի զր կարդան ի վերոյ հիւն անդաց, որու վերը ։ ։ յորա վերազայտ գրի կարդան ի վերա նեղեալ հիւնդաց յուսով հայցողացն